

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Л. О. БЕРЕЗОВСЬКА, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lberez@ukr.net

Анотація. На сьогодні врожайність продукції рослинництва в переважній більшості фермерських господарств є значно нижчою, порівняно із середніми та великими підприємствами. Основною причиною цього є набагато гірший стан матеріально-технічної бази фермерських господарств, складність доступу до передових технологій, недостатнє використання засобів захисту рослин, добрив, а також високоврожайних сортів насіння, що пов'язано насамперед з постійним браком власних обігових коштів та обмеженим доступом до кредитних ресурсів, а тому фермерські господарства потребують значної державної підтримки.

Метою статті є аналіз та виявлення основних проблем державної підтримки фермерських господарств в Україні.

Для наукового вирішення поставлених у роботі завдань було використано: метод порівняльного аналізу – при оцінці видатків державного бюджету та програм підтримки фермерських господарств; абстрактно-логічний метод – при визначенні основних проблем державної підтримки фермерів в Україні.

Проаналізовано основні напрями та проблеми державної підтримки фермерських господарств в Україні.

Ключові слова: фермерські господарства, державна підтримка, програми державної підтримки, дотації

Актуальність. На сьогодні врожайність продукції рослинництва в переважній більшості фермерських господарств є значно нижчою, порівняно із середніми та великими підприємствами. Основною причиною цього є набагато гірший стан матеріально-технічної бази фермерських господарств, складність доступу до передових технологій, недостатнє використання засобів захисту рослин, добрив, а також високоврожайних сортів насіння, що пов'язано насамперед з постійним браком власних обігових коштів та обмеженим доступом до кредитних ресурсів, а тому фермерські господарства потребують значної державної підтримки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами державної підтримки аграрного сектору економіки займалися такі науковці як: В. Галушко, П. Саблук, М. Кропивко, Т. Заяць, В. Онищенко, П. Лайко, О. Черевко, А. Юзефович, В. Юрчишин, О. Гудзь, Н. Танклевська та ін.

Окремі програми державної підтримки фермерських господарств досліджувалися в працях Х. Григор'євої, яка проаналізувала поворотну кредитну підтримку фермерів [1]; О. Радченко, яка пропонує для підвищення ефективності бюджетних програм розробити методику визначення їх

ефективності, яка б включала кращі вітчизняні та міжнародні оцінки порівняння і була базою як для розробки державних програм, так і для управління галуззю [2]; Н. Трусової, яка на основі дослідження світового досвіду державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва розробила напрями покращення використання бюджетних коштів [3].

Проте, незважаючи на здобутки вітчизняних науковців, залишається невирішеною значна частина проблем, пов'язаних із низькою ефективністю державної підтримки фермерства.

Мета дослідження – аналіз та виявлення основних проблем державної підтримки фермерських господарств в Україні.

Матеріали і методи дослідження. Для наукового вирішення поставлених у роботі завдань було використано: метод порівняльного аналізу – при оцінці видатків державного бюджету та програм підтримки фермерських господарств; абстрактно-логічний метод – при визначенні основних проблем державної підтримки фермерів в Україні.

Результати дослідження та їх обговорення. За даними Держкомстату України, станом на 1 січня 2018 р., кількість фермерських господарств становила 45 035 одиниць, що на 4097 одиниць менше, ніж їх було у 2013 р.

Із загальної кількості діючих фермерських господарств 75% мають в обробітку земельні ділянки площею до 100 га.

За останні 10 років кількість фермерських господарств, які мають в обробітку на праві власності та користування земельні ділянки загальною площею не більше, ніж 100 га, скоротилася більше ніж на 20%.

У зв'язку з цим, Кабінет Міністрів України розробив Концепцію розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки [4].

На виконання Концепції Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» [5] передбачено 1 млрд грн на програму фінансової підтримки розвитку фермерських господарств, що становить 7% від видатків Міністерства аграрної політики та продовольства України (табл.).

Це має позитивне значення, оскільки впродовж досліджуваного періоду фінансування фермерства в таких розмірах відбувається вперше.

Динаміка видатків Державного бюджету України, млрд. грн.

Показники	Роки							Відх. (+/-) 2016 р. до 2012 р.
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Видатки Мінагро-політики та продовольства України	8,5	8,7	6,4	2,2	1,5	9,4	14,2	5,7
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	-	-	-	-	-	-	1,0	1,0

Державна підтримка фермерських господарств в Україні з 2018 р. здійснюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 106 (далі Постанова №106) [6] за такими напрямами:

- компенсація вартості насіння;
- компенсація вартості сільськогосподарської техніки;
- здешевлення кредитів;

- компенсація витрат, пов'язаних із наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами.

Державну підтримку можуть отримати фермерські господарства, які мають у власності та користуванні не більше, ніж 500 га земель сільськогосподарського призначення та чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) який за останній рік не перевищує 15 млн грн.

Дотації не отримують такі фермерські господарства:

- стосовно яких порушено справу про банкрутство;
- яких визнано банкрутами;
- які перебувають на стадії ліквідації;
- мають прострочену більше, ніж 6 місяців заборгованість перед державним та місцевими бюджетами (у тому числі за регіональними та місцевими програмами), ПФУ та фондами соціального страхування;
- які не здійснювали господарську діяльність упродовж трьох попередніх років (крім новостворених);
- щодо яких виявлено факти незаконного одержання та/або нецільового використання бюджетних коштів.

Проаналізуємо умови надання кожного виду державної підтримки фермерських господарств.

Перший вид державної підтримки передбачає часткову компенсацію вартості насіння, закупленого у суб'єктів насінництва, а саме: насіння сільськогосподарських рослин вітчизняної селекції категорій базове, сертифіковане.

Компенсацію можна отримати через державний банк або банк, у статутному капіталі якого 75% або більше акцій належать державі та який підписав із Міністерством аграрної політики та продовольства України Меморандум про загальні засади співробітництва.

За цією програмою держава компенсує фермеру 80% від вартості насіння без ПДВ, але не більше, ніж 30 тис. грн на одне господарство.

Відповідно до п. 12 Постанови № 106, скористатися державною підтримкою можна не більше одного разу впродовж року, у зв'язку з чим, не враховано особливості сільськогосподарського виробництва, пов'язані з проведенням посівних робіт двічі на рік (навесні та восени).

Існують також інші недоліки в механізмі реалізації цієї постанови, що можуть призводити до затримки у виплаті дотації та організації корупційних схем, а саме:

- сільськогосподарські товаровиробники після надання необхідних документів потрапляють до реєстру отримувачів часткової компенсації вартості насіння, але в постанові не обумовлено черговість виплат за реєстром, що може призвести до ручного керування виплатою дотацій та корупції;

- не передбачено в постанові також чітких термінів виплати дотації, хоча зазначено, що виплата компенсації здійснюється щомісяця.

Другий вид підтримки запроваджено ще у 2017 р., відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 130 [7]. Він пов'язаний з компенсацією вартості сільськогосподарської техніки.

Допомога держави за цим напрямом полягає в частковій компенсації сільськогосподарському товаровиробнику вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва.

Однією з умов отримання компенсації є придбання техніки з оплатою через державний банк, або банк у статутному капіталі якого 75% або більше акцій належить державі.

Фермерські господарства за цією програмою зможуть отримати компенсацію в розмірі 40% від вартості сільськогосподарської техніки, при цьому питома вага виробництва сільськогосподарської продукції фермерським господарством упродовж попередніх 12 місяців повинна дорівнювати або перевищувати 75% від вартості виробництва всіх товарів.

Заявку на компенсацію за сільськогосподарську техніку придбану до 1 грудня поточного року, потрібно подавати до 5 грудня цього самого року, а придбану з 1 грудня – до 1 березня наступного року.

Чітких термінів виплати дотації в постанові також не передбачено, але зазначено, що вона перераховується в місячний строк на підставі реєстру Міністерства аграрної політики та продовольства України.

У 2017 р. на дану програму було передбачено в державному бюджеті 550 млн грн, проте використано станом на 27.12.2017 р., за даними Міністерства аграрної політики України, лише 134,06 млн грн, тобто 24,4% від передбачених асигнувань [8].

Низька дієвість програми компенсації вартості сільськогосподарської техніки, зумовлена, перш за все, бюрократичними аспектами процесу оформлення заявки, подачею інформації для заповнення форм, відкриттям додаткових рахунків у державних банках, а також низькою якістю вітчизняної техніки.

Метою даної програми є підтримка не сільськогосподарських підприємств, а виробників сільськогосподарської техніки. Оскільки вітчизняна техніка є менш ефективною, ніж іноземна, аграрні підприємства обирають іноземну, а тому дана програма є малоефективною.

Третій напрям державної підтримки здійснюється шляхом часткової компенсації відсоткової ставки за залученими у національній валюті кредитами, наданими державним банком.

Компенсують нараховані й сплачені у поточному році відсотки у розмірі 1,5 облікової ставки НБУ, але не вище від розміру, передбаченого кредитним договором, зменшеним на 1 відсотковий пункт.

Компенсації підлягають відсоткові ставки за кредитом, залученим:

- до одного року, обсягом не більше, ніж 500 тис. грн, для покриття виробничих витрат;

- до трьох років, обсягом не більше, ніж 9 млн грн, для придбання основних засобів сільгоспвиробництва, здійснення витрат на будівництво і реконструкцію виробничих об'єктів сільгосппризначення.

Компенсація здійснюється щомісячно, виходячи із суми фактично сплачених позичальником державному банку відсотків за відповідний період згідно з кредитним договором. Держбанки формують реєстри одержувачів компенсації і щомісяця до 10 числа подають їх Мінагрополітики. Мінагрополітики формує власний реєстр, в якому зазначає суму коштів компенсації і до 25 числа місяця перераховує кошти держбанку. Держбанк

упродовж трьох банківських днів з дати отримання коштів перераховує їх на поточні рахунки фермерського господарства.

Четвертий вид державної підтримки передбачає часткову компенсацію витрат сільськогосподарським дорадчим службам, пов'язаних із наданням дорадчих послуг за визначеними напрямками.

Компенсуються витрати у розмірі 90% від вартості, але не більше, ніж 10 тис. грн.

Висновки і перспективи. Основними проблемами державної підтримки фермерських господарств в Україні є:

- низький рівень обізнаності фермерських господарств щодо можливостей одержання ними державної підтримки;
- складний процедурний механізм отримання державної підтримки;
- нечіткість визначення термінів отримання державної допомоги;
- ручний механізм управління виділеними коштами;
- недостатні обсяги фінансування державних програм.

Список використаних джерел

1. Григор'єва Х. Правові засади надання поворотної фінансової підтримки фермерським господарствам в Україні / Х. Григор'єва // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – Вип. 2. – С. 105–109.

2. Радченко О. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ / О. Радченко // Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. – 2016. – № 2. – С. 47–53.

3. Трусова Н. Світовий досвід державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва / Н. Трусова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 4 (24). – С. 235–239.

4. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 рр., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 664-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> (дата звернення 26.03.2018 р.). – Назва з екрана.

5. Про державний бюджет України на 2018 р. : закон України від 07.12.2017 р. №2246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення 26.03.2018 р.). – Назва з екрана.

6. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. №106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF> (дата звернення 26.03.2018 р.). – Назва з екрана.

7. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/130-2017-%D0%BF> (дата звернення 26.03.2018 р.). – Назва з екрана.

8. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/uk/support_apk?nid=24340 (дата звернення 26.03.2018 р.). – Назва з екрана.

References

1. Hryhor'ieva, Kh. (2017). Pravovi zasady nadannia povorotnoi finansovoi pidtrymky fermerskym hospodarstvam v Ukraini [Tekst] / Kh. Hryhor'ieva // Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo, 2, 105–109.

2. Radchenko, O. (2016). Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva Ukrainy v period systemnykh reform [Tekst] / O. Radchenko // Ekonomichnyi diskurs. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal, 2, 47–53.

3. Trusova, N. (2013). Svitovyi dosvid derzhavnoi pidtrymky rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva [Tekst] / N. Trusova // Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), 4 (24), 235–239.

4. Kontseptsiiia rozvytku fermerskykh hospodarstv ta silskohospodarskoi kooperatsii na 2018–2020 rr. skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.09.2017 r. № 664-r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> (data zvernennia 26.03.2018 r.). – Nazva z ekranu.

5. Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2018 r. : zakon Ukrainy vid 07.12.2017 r. № 2246 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (data zvernennia 26.03.2018 r.). – Nazva z ekranu.

6. Poriadok vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dlia nadannia finansovoi pidtrymky rozvytku fermerskykh hospodarstv, zatverdzhenyi postanovoiu KMU vid 07.02.2018 r. №106 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF> (data zvernennia 26.03.2018 r.). – Nazva z ekranu.

7. Poriadok vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dlia chastkovoï kompensatsii vartosti silskohospodarskoi tekhniky ta obladnannia vitchyznianoho vyrobnytstva zatverdzhenyi postanovoiu KMU vid 01.03.2017 r. № 130 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/130-2017-%D0%BF> (data zvernennia 26.03.2018 r.). – Nazva z ekranu.

8. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://minagro.gov.ua/uk/support_apk?nid=24340 (data zvernennia 26.03.2018 r.). – Nazva z ekranu.

АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ В УКРАИНЕ

Л. А. Березовская

Аннотация. На сегодняшний день урожайность продукции растениеводства в большинстве фермерских хозяйств значительно ниже, по сравнению со средними и крупными предприятиями. Основной причиной этого является неудовлетворительное состояние материально-технической базы фермерских хозяйств, сложность доступа к передовым технологиям, недостаточное использование средств защиты растений,

удобрений, а также высокоурожайных сортов семян, что связано, прежде всего, с постоянной нехваткой собственных оборотных средств и ограниченным доступом к кредитным ресурсам, и, в связи с этим, фермерские хозяйства требуют значительной государственной поддержки.

Целью статьи является анализ и выявление основных проблем государственной поддержки фермерских хозяйств в Украине.

Для научного решения поставленных в работе задач были использованы: метод сравнительного анализа – при оценке расходов государственного бюджета и программ поддержки фермерских хозяйств; абстрактно-логический метод – при определении основных проблем государственной поддержки фермеров в Украине.

Проанализированы основные направления и проблемы государственной поддержки фермерских хозяйств в Украине.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, государственная поддержка, программы государственной поддержки, дотации

ANALYSIS OF THE STATE SUPPORT OF FARMING HOUSES IN UKRAINE

L. Berezovska

Abstract. Today, the productivity of crop production in most farms is much lower in comparison with medium and large enterprises. The main reason for this is the unsatisfactory condition of the material and technical base of farms, the difficulty of access to advanced technologies, the insufficient use of plant protection products, fertilizers, as well as highly productive varieties of seeds, which is primarily due to the constant shortage of own working capital and limited access to credit resources, and in conjunction with this, farming requires significant state support.

The purpose of the article is to analyze and identify the main problems of state support of farms in Ukraine.

For scientific solution of the tasks set in the work, the following methods were used: the method of comparative analysis - in assessing the expenditures of the state budget and support programs for farms; abstract-logical method - in determining the main problems of state support for farmers in Ukraine.

The article analyzes the main directions and problems of state support of farms in Ukraine.

Keywords: farms, state support, state support programs, subsidies